

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО – НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

на тему:

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОЇ ОБДАРОВАНОСТІ
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНО ВІКУ У НАВЧАЛЬНІЙ ТА
ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЗАСОБАМИ ОРИГАМІ**

Виконала:

студентка VI курсу, 61 групи

Напрямок підготовки:

8.01010201 «Початкова освіта»

денної форми навчання

Федорова Вікторія Русланівна

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор

Дубасенюк Олександра Антонівна

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри «Сестринська справа»

Житомирського інституту медсестринства

Шигонська Наталія Вікторівна

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри _____

доктор педагогічних наук, професор

Антонова О. Є.

«___» _____ 2015 року

ЖИТОМИР – 2015 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Проблема художньої обдарованості молодших школярів як об'єкт наукового пізнання.....	7
1.1. Проблема художньої обдарованості в психолого-педагогічній літературі.....	7
1.2. Поняття «художня обдарованість». Виявлення здібних та художньо обдарованих молодших школярів у навчальній та позакласній роботі.....	11
1.3. Характеристика здібностей художньо обдарованих дітей молодшого шкільного віку.....	24
Висновки до 1 розділу.....	26
Розділ 2. Мистецтво оригамі як важливий аспект розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку у навчальній та позакласній роботі.....	27
2.1. Історія виникнення мистецтва оригамі та його види.....	27
2.2. Роль мистецтва оригамі у розвитку художньо обдарованих дітей молодшого шкільного віку.....	32
2.3. Педагогічні умови розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку у навчальній і позакласній роботі засобами оригамі.....	34
Висновки до 2 розділу.....	39
Розділ 3. Упровадження педагогічних умов розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку у навчальній і позакласній роботі засобами оригамі.....	41
3.1. Розробка та впровадження експериментальної технології розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку у навчальній і позакласній роботі засобами оригамі.....	41
3.2. Діагностування рівня розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку.....	48
3.3. Організація формувального етапу експерименту.....	58
Висновки до 3 розділу.....	62
Висновки.....	64
Список використаної літератури.....	66
Додатки.....	73-180

ВСТУП

Актуальність дослідження. Україна сьогодні – це держава, яка невинно прагне до кращого життя, світового визнання, розвитку та розквіту свого великого потенціалу. Саме у цей критичний для нас час, ми повинні переосмислити наші цінності, прогнозувати наше майбутнє та докласти всі зусилля, щоб наша держава почала сяяти великими діамантами української інтелектуальної еліти. Кожна країна, проектуючи своє майбутнє обирає освіту, як один із провідних пріоритетів.

Система освіти має забезпечувати розвиток обдарованості дітей молодшого шкільного віку, їх творчих здібностей, формувати і підтримувати їхні навички самоосвіти та самореалізації. Чому саме обдарованих? Тому що обдаровані діти – це майбутній скарб нації, честь та гордість України, її світовий авторитет.

Основні проблеми початкової школи фокусуються більше на пізнавальних процесах, хоча саме у молодшого школяра найбільшою мірою мають розвиватися уява та творчі здібності. Творча діяльність повинна виступати таким же об'єктом засвоєння, як знання, вміння, навички.

Підтримка та розвиток обдарованих молодших школярів, що володіють потенціалом до високих досягнень, є одним із пріоритетних напрямів сучасної світової та української освіти. Це відображено в базових державних нормативних документах, таких як:

- Концепція загальної середньої освіти, у якій першим з основних завдань загальноосвітньої школи названий «різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб»;
- Закон України «Про освіту» передбачає з метою розвитку здібностей, обдарувань і таланту дітей створення профільних класів (з поглибленим вивченням окремих предметів або початкової допрофесійної підготовки), спеціалізованих шкіл, гімназій, ліцеїв, колегіумів, навчально-виховних колективів, об'єднань.

➤ Указ Президента України від 30.09.2010 року № 927/2010 «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді»;

➤ Указ Президента України від 17.04.2002 року № 347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти» («Держава повинна забезпечувати: формування в дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти та самореалізації особистості; створення умов для розвитку обдарованих дітей та молоді»).

Таким чином, проблема підготовки вчителя до роботи з художньо обдарованими дітьми ще не повною мірою досліджена як у теоретичному, так і у методичному аспектах, що суттєво позначається на практичній діяльності педагогів. Ураховуючи актуальність визначеної проблеми та її недостатню розробленість сформульовано тему магістерської роботи: **«Педагогічні умови розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі».**

Об'єкт дослідження: розвиток художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі .

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі.

Основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми застосування педагогічних умов для розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі в психолого-педагогічній літературі.

2. Розробити педагогічні умови розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку засобами оригамі.

3. Здійснити діагностику рівня розвитку художньої обдарованості молодших школярів.

4. Розробити та впровадити експериментальну технологію розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі.

Гіпотеза дослідження: розвиток художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі буде ефективним за таких умов:

- урахування вікових і психологічних особливостей художньо обдарованих дітей під час навчального та позакласного процесу;
- наявність системно цільового та технологічного підходу до організації роботи з художньо обдарованими молодшими школярами.

Методи та організація дослідження. На різних етапах дослідницької роботи з метою розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези були використані такі методи дослідження:

- *теоретичний* – аналіз, синтез, моделювання, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних даних;
- *емпіричний* – педагогічне спостереження, бесіда з дитиною молодшого шкільного віку та аналіз результатів діяльності;
- *прогностичний* – діагностика невербальної креативності (методика Еліса Полла Торренса, адаптована А.Н. Вороніним, 1994);

Дослідження проводилися в декілька етапів протягом трьох років. Перший етап досліджень був проведений у 2012-2013 н. р., другий – у 2013-2014 н. р., третій – у 2014-2015 н.р. Досліджувані – учні молодшого шкільного віку Житомирської загальноосвітньої школи № 16. Досліджуваним від 6 до 10 років.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі наявний перелік факторів, що позначаються на виявленні педагогічних умов розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку засобами оригамі.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих даних вчителями початкових класів та керівниками гуртків у роботі з художньо обдарованими учнями молодшого шкільного віку.

Апробація роботи

Результати роботи опубліковані у 5 збірниках науково-методичних праць:

1. Федорова В. Р. Педагогічні умови розвитку художньої обдарованості молодших школярів засобами оригамі / В. Р. Федорова // Сталий розвиток: проблеми та перспективи / за ред. О.А. Дубасенюк: зб. наук. праць. – Житомир: Вид-во «Полісся», 2015. – 365 с.

2. Федорова В. Р. Розвиток художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позаурочній роботі засобами оригамі / В. Р. Федорова // Відносини між батьками і дітьми: проблеми та шляхи їх розв'язання: матеріали міжвузівської (заочної) науково – практичної конференції (Хмельницький, 25 лютого 2015 року) / За ред. Н. В. Казакової. – Хмельницький: ФОП «О.М. Казаков», 2015. – 238 с.

3. Федорова В. Р. Педагогічні умови розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позаурочній роботі засобами оригамі / В. Р. Федорова // Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С.С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н.М. Мирончук. – Житомир : ФОП левковець, 2015. – 380с.

4. Федорова В. Р. Розвиток художньої обдарованості молодших школярів на заняттях гуртка оригамі / В. Р. Федорова // Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-мет. праць [за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук]. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014 – 620 с.

5. Федорова В. Р. Художня обдарованість молодших школярів: виявлення і розвиток / В. Р. Федорова // Підготовка педагогів до впровадження державних стандартів дошкільної та початкової освіти: зб. наук.– мет. праць [за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук]. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013 – 574с.

ВИСНОВКИ

Провівши ряд досліджень було досягнути мети магістерської роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі.

У магістерській роботі було виявлено, що розвиток художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку буде ефективним якщо:

- при роботі з художньо обдарованими дітьми учитель буде враховувати вікові і психологічні особливості художньо обдарованих дітей під час навчального та позакласного процесу;
- наявне системно цільовий та технологічний підхід до організації роботи з художньо обдарованими молодшими школярами.

Також виконане завдання дипломної роботи: проаналізували стан проблеми застосування педагогічних умов для розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі в психолого-педагогічній літературі; розробили педагогічні умови розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку засобами оригамі; здійснили діагностику рівня розвитку художньої обдарованості молодших школярів; розробили та впровадили експериментальну технологію розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі.

На основі аналізу літератури, довели, що розвиток художньої обдарованості молодших школярів у навчальній та позакласній роботі засобами оригамі може відбуватися за певних *педагогічних умов*:

- 1) учитель повинен створити таку психологічну атмосферу, щоб учень відчував внутрішню безпеку, розкутість і свободу у своїх творчих діях;
- 2) відсутність негативної оцінки виробів;
- 3) заохочення до роботи;
- 4) стимулювання вчителем розвитку креативного мислення художньо

обдарованого учня;

5) підтримка та розуміння батьками особливостей художньої обдарованості молодшого школяра;

6) наявність необхідних матеріалів для роботи;

7) обізнаність та професіоналізм учителя під час роботи з художньо обдарованими молодшими школярами.

Дослідження виявили, що велика частина дітей молодшого шкільного віку мають художні здібності і є художньо обдарованими. У магістерській роботі ми пропонуємо нову експериментальну технологію розвитку художньої обдарованості молодших школярів у навчальній і позакласній роботі засобами оригамі.

I. Використання засобів оригамі під час навчального процесу

(фізкультхвилинки оригамі)

У **навчальному процесі** пропонуємо використовувати заняття оригамі у вигляді фізкультхвилинки. Було створено збірник методичних рекомендацій «Розвиток художньої обдарованості молодших школярів засобами оригамі».

Методичні рекомендації вміщують вступ, зміст, 2 розділи, висновки та список рекомендованої літератури. В методичних рекомендаціях «Розвиток художньої обдарованості молодших школярів засобами оригамі» пропонується 50 розроблених моделей оригамі (це короткі вправи, час виконання яких не перевищує 5 хвилин), що сприяє розвитку художньої обдарованості дітей молодшого шкільного віку під час навчального процесу.

II. Використання засобів оригамі під час позакласного процесу (гурток оригамі)

Під час **позакласного процесу** створено гурток оригамі, який спрямований на розвиток художньо обдарованих дітей.

Програма гуртка оригамі спрямована на забезпечення формування художнього потенціалу дітей шляхом створення оптимальних педагогічних умов для виявлення, підтримки та розвитку їх творчого потенціалу, самореалізації та постійного духовного самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонова О.Є. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: монографія. /О. Є. Антонова, Ю. М. Клименюк – Житомир: Житомир. держ. Ун-т, 2011. – 263 с.
2. Афонькин С. Ю. Уроки оригамі у школі та вдома: Експериментальний підручник для початкової школи /С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – 5-те вид. – М.: Яким, 1998. – 207 с.
3. Барко В. Розвиток здібностей і творчого потенціалу /В. Барко // Обдарована дитина – 2005 – № 1 – С. 27-32.
4. Біла М. І. Технологія становлення творчої обдарованості в дитинстві // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції "Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави" 21-25 вересня 2010 р. смт. Гаспра, АР Крим
5. Васильченко Л. Психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей // Педагогіка і психологія /Л. Васильченко – 2007 – №4 – С. 32-39.
6. Волкотруб И. Т. Основы художественного конструирования: Учебник для учащ. средних спец. учебных заведений. 2-е изд., перераб. и доп. / И. Т. Волкотруб – Киев: В.шк., 1988. – 192 с.
7. Волошин О. Обдаровані діти - майбутнє України : заняття з елементами тренінгу / Оксана Волошин // Психолог. Шк. світ : всеукр. газ. для психологів, учителів, соц. педагогів. – 2012. – № 20. – С. 17-22.
8. Гамзінова О. Схильності. Здібності. Обдарованість : лекторій для батьків / Олена Гамзінова // Психолог. Шкільний світ : всеукр. газ. – 2011. – № 4. – С. 21-22.
9. Гнатко М.М. Психологічні передумови роботи з обдарованими дітьми: Методичні рекомендації. – Луцьк, 1996. – 26с.
10. Гудь М. Обдаровані діти. Психолого-педагогічні аспекти роботи / Мар'яна Гудь // Початкова освіта. Шкільний світ : перша всеукр. газ. для першого вчителя. – 2010. – № 39. – С. 2-6.
11. Давня М. Обдаровані діти - сфера особливої уваги педагога: з досвіду

роботи / Марія Давня // Історія України. Шк. світ : всеукр. газ. для вчителів. – 2013. – № 12. – С. 19-21

12. Дмитрієва О. А. Сучасні підходи до вивчення феномену обдарованості / О. А. Дмитрієва // Шкільному психологу. Усе для роботи : наук.-метод. журн. – 2010. – № 1. – С. 7-10.

13. Доровской А. И. Дидактические основы развития одаренности учащихся /А. И. Доровской //– М.: Российское педагогическое агентство, 1998. – 210 с.

14. Єремєєва В.М. Специфіка індивідуального підходу до роботи з обдарованими дітьми // Духовність як основа консолідації суспільства / В. М. Єремєєва, З. А. Осадча – К., 199 – С. 481-483

15. Жукова И. В. Оригами. Фигурки животных. – Донецк: «Издательство СКИФ». – 64 с.

16. Завгородня О. В. Своєрідність художньо обдарованої особистості та гендерні аспекти її самоздійснення / Завгородня О. В. // Практична психологія та соціальна робота = Практическая психология и социальная работа = Applied psychology and social work : наук.-практ. та освітньо-метод. журн. – 2012. – № 1. – С. 9-14

17. Здібності [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B4%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96>

18. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: колективна моногр. / за ред.: В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир : Рута, 2007. – 318 с.

19. Історія розвитку оригамі [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://biology-old.univ.kiev.ua/images/stories/Upload/Studenty/Tvorchy_roboty/Orygami.pdf

20. Коновальчук М.В. Виявлення та підтримка художньо обдарованої особистості в контексті педагогіки життєтворчості/ Коновальчук М.В//Освіта та розвиток обдарованої особистості — 2013. №7 – с. 72

21. Кульчицька О. І. Обдарованість: природа і суть / О. І. Кульчицька //

Обдарована дитина – 2007 – № 1 – С. 17 – 25.

22. Ландау Э. Одаренность требует мужества: Психологическое сопровождение одаренного ребенка / Ерик Ландау. – М.: Академия, 2002. – 144с.

23. Лейтес Н.С. Умственные способности и возраст. – М.: Педагогика, 1971.

24. Лисюк Т. В. Педагогічні основи навчання обдарованих дітей / Лисюк Т. В. // Обдарована дитина = Gifted child : наук.-практ. освітньо-попул. журн. для педагогів, батьків та дітей. – 2012. – № 1. – С. 2-4

25. Литньова І. Вплив родини на розвиток обдарованості дитини / І. Литньова // Обдарована дитина – 2006. – № 5 –С. 41-45

26. Макаренко С. О. Обдарованість як здатність особистості до творчості / С. О. Макаренко // Мультиверсум. Філософ. альм. : наук. журн. – 2011. – № 10. – С. 175-187.

27. Макаренко С. Обдарованість як біопсихологічна ознака людини/ Світлана Макаренко // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2011. – № 4. – С. 56-61.

28. Мастера искусства об искусстве. – М., 1937. – Т.4. – С. 397

29. Матюшкин А.М. Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики. – М., Школа-Пресс, 1993. – 127 с.

30. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А. М. Матюшкин // – М.: «Педагогика», 1972. – 168 с.

31. Миронюк С. Обдарованість як феномен особистості / Сергій Миронюк, Тетяна Русінова // Шк. світ : всеукр. газ. для вчителів. – 2012. – № 6. – С. 3-7.

32. Морозова Л. Обдаровані діти: психолог.-пед. супровід / Людмила Морозова // Психолог. Шк. світ : всеукр. газ. для психологів, учителів, соц. педагогів. – 2012. – № 19. – С. 25-31.

33. Музика О.Л. Творчість з позицій суб'єктно-ціннісного аналізу // Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення освітньої практики в системі післядипломної педагогічної освіти: Наук.-метод. зб. / За ред. М.М. Забродського. – Київ-Житомир: ЖОППО, 2006.– С. 118-126.

34. Настенко Н. Творча обдарованість учнів: характерні особливості//Психологічна підтримка творчості учня/Упор. О. Главник – К: 2003-с. 18-30

35. Науменко С.И. Художественная одаренность: проблемы и перспективы исследования: Сб. ст. Психология одаренности: проблемы, структура, показатели/ Редкол: Холодная М.А., Комаровская О.А., Семенова Р.А. и др.– К., 1996. – 100с.

36. Обдаровані діти. Діагностика та супровід / упоряд. Т.Червонна . – К.: Шкільний світ, – 2008. – 128с.

37. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі [Г. В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур.] – К: Видавничий дім “Слово”, 2011 – 376 с.

38. Онацький В. Спостереження як метод діагностики обдарованості / В. Онацький // Обдарована дитина. – 2006. – №5. – С. 22-30

39. Оригамі [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%80%D1%96%D2%91%D0%B0%D0%BC%D1%96>

40. Павлов И.П. Избранные сочинения. Государственное издательство политической литературы. – М., 1951.

41. Первушина, О. В. Обдаровані та геніальні діти / О. В. Первушина // Пед. майстерня : наук.-метод. журн. – 2013. – № 1. – С. 10-14

42. Плачкова К. Н. Програма пошуку, відбору, підтримки та розвитку обдарованих дітей "Дитяча обдарованість" / Плачкова К. Н., Косован Я. М., Синиціна Ю. В. // Обдарована дитина = Gifted child : наук.-практ. освітньо-попул. журн. для педагогів, батьків та дітей. – 2010. –№ 7. – С. 2-8

43. Поклад І. М. Психологічні особливості прояву творчого потенціалу учнів у шкільних гуртках / І. М. Поклад // Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості : монографія / Акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка ; [кол. авт., наук. кер. В. О. Моляко]. – К. : Пед. думка, 2008. – С. 100-116.

44. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
45. Психологический словарь / под ред. В.П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига», 2004. – 479 с.
46. Психология одаренности детей и подростков / Под ред. Н.С.Лейтеса. – М.: Издательский центр “Академия”, 1996. – 416 с.
47. Психология одаренности: от теории к практике /под ред. Д.В. Ушакова // А. Адаскина, М. Битянова, В. Дружинин и др. – ИП РАН Москва, 2000. – С. 96.
48. Психологія і педагогіка життєтворчості / За ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, В. О. Тихоновича. – К.: ІЗМН, 1996. – 792 с.
49. Психолого – педагогічне тестування обдарованої молоді. Методичний посібник / [укл. О. Р. Шелегеда]. Запоріжжя: КЗ «ЗОЦТКУМ» ЗОР, 2009. – 40с.
50. Рибалка В. В. Обдарованість, талант, геніальність: класичні та сучасні наукові визначення/ Рибалка В. В. // Обдарована дитина = Gifted child : наук.-практ. освітньо-попул. журн. для педагогів, батьків та дітей. – 2012. –№ 7. – С. 2-6
51. Рібцун О. Г., Рібцун Ю. В. Оригамі. Талановиті пальчики. – Київ: Літера, 2010. – 32 с.
52. Рубан С. А. Системне впровадження технологій особистісно зорієнтованого навчання в роботі з обдарованими дітьми / С. А. Рубан // Вивчаємо українську мову та літературу : наук.-метод. журн. – 2010. –№ 1. – С. 2-5
53. Савенков А. И. Психология детской одаренности : учеб. пособие / А. И. Савенков. - М. : Генезис, 2010. – 442 с.
54. Сологуб Н. Обдаровані діти. Психологічні проблеми розвитку, навчання і виховання / Наталія Сологуб, Ольга Хмелева-Токарева // Психолог. Шк. світ : всеукр. газ. для психологів, учителів, соц. педагогів. – 2012. –№ 2. – С. 14-19.
55. Стойкова Н. М. Робота з обдарованими учнями як стратегічний напрям інноваційного розвитку / Стойкова Н. М. // Обдарована дитина = Gifted child :

наук.-практ. освітньо-попул. журн. для педагогів, батьків та дітей. – 2010. – № 1. – С. 5-16

56. Столяренко, Л. Д. Основы психологии : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Л. Д. Столяренко. – 6-е изд., перераб. и доп. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 670 с.

57. Страшнюк Ж. Д. Розвиток творчих здібностей молодших школярів : прогр. тренінгу креативності / Ж. Д. Страшнюк, О. П. Сахарова // Шкільному психологу. Усе для роботи : наук.-метод. журн. – 2010. – № 2. – С. 2-8

58. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п`яти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – 670 с.

59. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі/Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За заг. Ред. Г. В. Сухорукової. - К: Видавничий дім “Слово”, 2011 – 376 с.

60. Теплов Б. М. Избранные труды (в 2-х т.) – Т. 1. – М.: Педагогика, 1985. – 328 с.

61. Ткачук А. О. Стратегії навчання обдарованої дитини // Шкільному психологу. Усе для роботи – 2011. – № 11. С. 18 – 19.

62. Томашевський В. Особливості творчої роботи на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі / Володимир Томашевський // Рідна школа. – 2000. – №4. – С. 48-49.

63. Туріщева Л. В. Обдарований - це про що? Чи про кого? / Л. В. Туріщева // Завучу. Усе для роботи : наук.-метод. журн. – 2011. – № 11/12. – С. 60-63

64. Тюленев П. В. Как развивать детей одаренными?: рук. для родителей, воспитателей и педагогов : семь тайн развития интеллекта / П. В. Тюленев ; Ассоц. педагогов-новаторов. – М.: Соц. защита –1998. – 78 с.

65. Холодная М.А., Комаровская О.А. Психология одаренности: проблемы, структура, показатели. – К.: 1996. – 296 с.

66. Художественная одаренность и ее развитие в школьные годы / под ред. З.Н. Новлянской // Москва, 2010

67. Центр творчості дітей та юнацтва Жовтневого району [Електронний ресурс].–

Режимдоступу:http://ctdu.at.ua/publ/psikhologichne_zabezpechennja/zdibnosti_obdarovanist_talant_genialnist/2-1-0-2

68. Чудновский В.Э. Одаренность в детские годы.-М.:Просвещение, 1984. – С. 43

69. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. М.: Наука, 1983.

70. Щорс В. В. Як не помилитися у виявленні ранньої обдарованості дитини [Текст] / В. В. Щорс // Обдарована дитина : науково-практичний освітньо-популярний журнал. – К. : 2007. – № 3. – С. 53–61.

71. Щорс В.В. Гуманістичні засади роботи з обдарованими дітьми в сучасному освітньому закладі / В.В. Щорс // Управління шк. – 2013 – № 1/3. С. 48 – 95.

72. Юзефович А. Уся радість життя у творчості / Антоніна Юзефович // English. Шкільний світ : language & culture : weekly. – 2010. –№ 19. – С. 23-24

73. Юркевич В.С. Проблема диагноза и прогноза одаренности в работе практического психолога // школа здоровья. – Т. 4. – М, 1997.